

Стан протидії фіктивному підприємництву в Україні

Мельник Олег Олександрович – науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук,

Опак Костянтин Миколайович – науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

У статті розглянуто стан протидії та боротьби з суб'єктами підприємницької діяльності, які мають ознаки фіктивності.

Ключові слова: фіктивне підприємництво, фіктивні суб'єкти господарської діяльності, організовані злочинні угруповання, кримінальна відповідальність, незаконна діяльність, конвертаційні центри.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкових відносин в Україні відбуваються негативні процеси “тінізації” економіки, пов'язані з існуванням фіктивного підприємництва. Останніми роками спостерігається активізація організованих злочинних угруповань у підприємницькій діяльності та створення ними фіктивних суб'єктів господарювання.

Організовані злочинні угруповання, проникаючи в різні сфери та галузі економіки держави, використовують фіктивні підприємства як засіб для вчинення інших тяжких економічних

злочинів. Вони організують, планують і розробляють злочинні схеми товарно-грошових і фінансових псевдооперацій з метою заволодіння товарно-матеріальними і грошовими цінностями фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності. Створені ними фіктивні структури використовуються для: незаконного відшкодування ПДВ з бюджету; здійснення переказу грошових коштів у тінювий сектор економіки або за кордон; легалізації (відмивання) коштів, здобутих незаконним шляхом; ухилення від оподаткування, сплати мита, акцизного збору та вчинення інших злочинів. У результаті злочинного використання фіктивних підприємницьких структур, за повідомленням офіційних джерел, економіці держави завдаються мільярдні збитки [1]. Тому боротьба з суб'єктами підприємницької діяльності, які мають ознаки фіктивності, є одним із пріоритетів діяльності правоохоронних органів держави.

Стан дослідження. Над проблемою діяльності фіктивних підприємств в Україні тривалий час дискутують багато вчених-юристів, економістів і науковців.

Окремі аспекти питань розвитку та прояву фіктивного підприємства в Україні висвітлено в наукових працях О. П. Афоніна, В. Т. Білоуса, В. С. Білецького, В. І. Василичука, Ю. В. Опалінського, В. В. Хахуліна, С. І. Чернявського та багатьох інших.

Незважаючи на невелику питому вагу фіктивного підприємництва у загальній структурі злочинів, збитки, які воно наносить, настільки великі, що постійне удосконалення форм і методів боротьби з цим видом злочинів залишається дуже актуальним завданням і потребує певного дослідження.

Метою даної статті є дослідження та аналіз стану протидії фіктивному підприємству в Україні та вироблення шляхів розв'язання даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку економіки важко назвати ті галузі народного господарства в нашій державі, в яких би організовані злочинні угруповання не використовували фіктивні суб'єкти господарювання для вчинення незаконної діяльності.

Найбільш поширеним способом розвитку фіктивних підприємств є створення конвертаційних центрів, за допомогою яких відбувається перетворення безготівкових грошей в готівку з метою їх подальшого вилучення та присвоєння.

Конвертація коштів відбувається зазвичай за такою схемою: на підставних осіб реєструються

фіктивні фірми, фінансово-господарські операції за участю яких здійснюються лише на папері. Створена таким чином мережа з безлічі вигаданих підприємств дозволяє керівникам реально діючих суб'єктів господарювання та фізичним особам проводити безтоварні операції та мінімізувати свої податкові зобов'язання, які незаконно формують податковий кредит з ПДВ і переводять безготівкові кошти в готівку [2]. Слід зазначити, що конвертація коштів тісно пов'язана із банківськими чи іншими фінансово-кредитними установами, в яких відкриваються розрахункові рахунки або кредитні рахунки підприємств, що використовуються для проведення фіктивних фінансово-господарських операцій.

За неправомірну діяльність підприємства з ознаками фіктивності в чинному законодавстві України передбачено кримінальну відповідальність, а саме ст. 205 Кримінального кодексу України встановлено, що: “Фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, – караються штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або заподіяли велику матеріальну шкоду державі, банкові, кредитним установам, іншим юридичним особам або громадянам, – караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян” [3]. При цьому фіктивність, як ми бачимо, полягає у відсутності в осіб, які стоять за створеним (придбаним) суб'єктом підприємництва, справжнього наміру здійснювати діяльність, зафіксовану в установчих документах: виробляти товари, виконувати роботи або надавати послуги.

У залежності від призначення їх незаконної діяльності, фіктивні підприємства можна класифікувати наступним чином:

- створені для незаконної конвертації коштів;
- створені для незаконного відображення в документах бухгалтерського обліку і звітності сум податкового кредиту;
- створені для заволодіння майном і коштами юридичних і фізичних осіб;
- створені для контрабанди;
- створені для переказу коштів у національній валюті на рахунки банків-нерезидентів;
- створені для купівлі вільно конвертованої валюти;
- створені для штучного збільшення показника валових витрат у результатах фінансово-господарської діяльності;
- створені для легалізації тіншових товарних потоків;
- створені для використання в обігу і випуску цінних паперів (сертифікатів, векселів);
- комбіновані.

Аналіз правопорушень у сфері фінансово-господарської діяльності свідчить про те, що з метою протидії фіктивному підприємництву правоохоронні органи стикаються з проблемами, пов'язаними із недосконалістю чинного законодавства.

Разом з тим, службою боротьби з економічною злочинністю та підрозділами боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України в 2013 році зареєстровано 284 кримінальні правопорушення, пов'язані з фіктивним підприємництвом, з них 105 справ направлено до суду з обвинувальним актом. Про підозру в учиненні кримінального правопорушення за ст. 205 КК України повідомлено 151 особу. Крім того, в минулому році органами внутрішніх справ зупинено незаконну діяльність 24 організованих груп і злочинних організацій, причетних до розкрадання бюджетних коштів. Ними скоєно 41 кримінальне правопорушення, пов'язане з фіктивним підприємництвом [4].

Звичайно ж, наведені статистичні дані можуть не відображати реальної картини, оскільки при кваліфікації дій винних осіб за декількома статтями Кримінального кодексу України за реальною сукупністю злочинів, закінчені провадження кримінальні справи можуть обліковуватись за статтею, санкція якої передбачає більш тяжке покарання. Проте аналіз слідчої практики свідчить, що у розслідуванні фіктивного підприємництва наразі виникають певні труднощі, викликані, зокрема, й обставинами об'єктивного характеру.

Так, викладені в диспозиції статті 205 Кримінального кодексу України дії, а саме створення суб'єктів підприємницької діяльності та їх придбання, з зовнішнього боку носять цілком законний характер. Складність полягає саме у збиранні доказів, що підтверджують умисел винної особи на виконання цих дій з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона.

У справах про фіктивне підприємництво доказами вини правопорушників можуть стати такі факти:

- реєстрація підприємства на підставну особу, за підробленими, втраченими, викраденими документами чи документами померлих осіб;
- реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності за вигаданою адресою, відсутність за юридичною адресою та неповідомлення контролюючим органам його посадовими особами чи засновниками про її зміну;
- проходження значних сум грошей через розрахунковий рахунок підприємства протягом короткого періоду часу, або, навпаки, відсутність такого руху;
- відсутність звітності про фінансово-господарську діяльність підприємства в податкових органах чи звітність з нульовими показниками;
- відсутність первинної фінансово-господарської документації підприємства;
- відсутність ознак діяльності фірми, зазначеної у статуті, тощо.

Одна з проблем протидії правоохоронними органами фіктивним підприємствам полягає в тому, що для їхніх дій характерною є прихована господарська діяльність, яку складно правоохоронним органам виявити традиційними методами. Організатори фіктивних підприємств,

використовуючи правові недоліки, пов'язані з реєстрацією суб'єктів господарювання у державних органах влади, реєструють їх, як правило, за викраденими, загубленими, підробленими паспортами, або на неіснуючих чи підставних осіб.

На сьогодні, відсутність належної взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами призводить до того, що переважна більшість злочинів у сфері економіки виявляється не на стадії готування, а після їх вчинення і нанесення істотної матеріальної шкоди державі. Так, вважаємо за необхідне запровадити проведення правоохоронними та контролюючими органами спільних навчальних занять по виявленню, попередженню та припиненню діяльності фіктивних підприємств, а також забезпечити проведення ними цільових перевірок, профілактичних операцій і рейдів.

Подолати в Україні фіктивне підприємство можна лише шляхом вжиття необхідних заходів для усунення низки факторів, що створюють умови для вчинення різних зловживань у сфері економіки. Тому на законодавчому рівні необхідно:

– визначити поняття “фіктивне підприємство” та “фіктивна фірма”. Правове закріплення поняття фіктивного суб'єкта підприємницької діяльності є першим кроком, після якого необхідно систематизувати інші законодавчі акти, які регламентують фінансово-господарську діяльність підприємств;

– передати органам державної податкової служби функції державної реєстрації і ведення реєстру суб'єктів підприємницької діяльності;

– надати правоохоронним і контролюючим органам права щодо здійснення контролю над державною реєстрацією суб'єктів підприємництва, зокрема щодо перевірки достовірності наданої інформації;

– запровадити відповідальність посадових осіб, що проводять державну реєстрацію фіктивних підприємств і допускають порушення встановленого порядку реєстрації;

– передбачити у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України норми про адміністративну і кримінальну відповідальність за подання для державної реєстрації документів, що містять недостовірні дані;

– створити єдині автоматизовані бази даних суб'єктів підприємництва, фіктивних фірм і загублених паспортів, які були б доступні для правоохоронних, контролюючих органів та суб'єктів підприємництва;

– доповнити Кримінальний кодекс України нормою, що передбачала б відповідальність за здійснення фіктивної підприємницької діяльності фізичними особами – підприємцями. От-

же, проблеми існування фіктивного підприємства потребують якнайшвидшого законодавчого врегулювання, адже саме через існуючі невирішені проблеми, пов'язані з діяльністю так званих фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності, спостерігається зростання злочинів та їх укріття у системі оподаткування. Суспільна небезпека фіктивного підприємництва полягає в заподіянні майнової шкоди юридичним і фізичним особам, а також державі, що виражається в розширенні масштабів недобросовісної конкуренції; незаконній конвертації безготівкових коштів у готівку; сприянні легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом; приховуванні фактів заняття забороненими видами діяльності; створенні передумов для ухилення від оподаткування і досягнення інших протиправних цілей.

Список використаних джерел

1. Дудник Л. М. Інформаційні технології і фіктивне підприємство [Електронний ресурс] / Л. М. Дудник // Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці : VIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (23 груд.-30 берез. 2012 р.). – Режим доступу :

http://nc.nusta.com.ua/Kyrsi%202003/tezi/images_tezi/046.htm.

2. Хахулин В. В. Некоторые меры предупреждения правонарушений в процессе легитимации субъектов предпринимательства / В. В. Хахулин, О. В. Лукьяненко // Економіка та право. – 2009. – № 1. – С. 63–65.

3. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 21 черв. 2012 р. (офіц. текст). – К. : Паливода А. В., 2012. – 216 с.

4. Звіт про результати роботи підрозділів органів внутрішніх справ за 12 місяців 2013 р. : затверджений наказом МВС України від 27 груд. 2012 р. № 1205 / Відомчий документ.

В статтє рассмотрено состояние противодействия и борьбы с субъектами предпринимательской деятельности, которые имеют признаки фиктивности.

The article deals with the examination of the contraction and fight against business entities with the fictitious features.

Стаття надійшла до редакції журналу 12 травня 2014 року.